

Rode Wouwen *Milvus milvus* in Spanje

Kees Woutersen

In roofvogelrijk Spanje is de Rode Wouw een opvallende verschijning. Voor Nederlandse vogelaars die het land bezoeken, lijkt de Rode Wouw een alom vertegenwoordigde vogel. In Aragón, Extremadura, delen van Andalusië en andere plekken die veel door vogelliefhebbers bezocht worden, is dat ook zo. Volgens de 'Atlas van Europese Broedvogels' is 22% van de wereldpopulatie (19.000-32.000 paren) geconcentreerd in Spanje (Nicolai 1997). Als we daarbij de overwinteraars uit noordelijke streken tellen, lijkt dit land een onoverwinnelijk bolwerk voor deze soort en zijn kostbare beschermingsprojecten zoals in andere landen niet nodig.

Maar Spanje is groot, het landschap is snel aan het veranderen en de natuur, inclusief de Rode Wouw, lijdt daar onder. Alarmerende berichten spreken over achteruitgang, vergiftiging en het vrijwel verdwijnen van verschillende populaties. Dit heeft (roof)vogelliefhebbers, verenigd in SEO/BirdLife Spain, ertoe gebracht om zowel een telling (1994) op te zetten als een beschermingscampagne. In 1998 was de Rode Wouw vogel van het jaar in Spanje en een jaar geleden kwam er een monografie uit.

Verspreiding van de broedvogels

De telling in 1994 kwam uit op 3328-4044 broedparen, na de Duitse de belangrijkste populatie binnen het verspreidingsgebied. Hoge dichtheden werden gevonden in Salamanca en aan de zuidrand van de Pyreneeën (Navarra/Aragón). Andere belangrijke plekken zijn onder andere Extremadura, het westen van La Mancha en Andalusië. De enige populatie die niet achteruit gaat, is die van Navarra en Aragón. Van de Balearen (Mallorca, Menorca) is de Rode Wouw bijna verdwenen en op de Canarische eilanden is hij definitief uitgestorven. In een land als Spanje zijn er bijna geen oude telgegevens. Maar twintig jaar vóór deze telling was het verspreidingsgebied van de Rode Wouw ongeveer twee keer zo groot, en dat zegt heel veel. Van bepaalde streken is een achteruitgang bekend, zoals veel gebieden rond Madrid en in Andalusië. Overigens is bij de Zwarte Wouw *Milvus migrans* in dezelfde gebieden geen achteruitgang geconstateerd.

Rode Wouwen broeden in open terrein met hier en daar grote bomen of stukken bos. De beste gebieden zijn die met extensieve landbouw in een landschap dat een lappendeken is van ongecultiveerd met kruiden begroeid land, graanvelden en oude, hoge bomen om in te rusten en te broeden. Vooral favoriet zijn rivierbossen en, in Extremadura en Andalusië, goed ontwikkelde steeneik- en kurkeikbossen. In gebieden met veel voedsel, bijvoorbeeld door de uitbundige aanwezigheid van aas, maar met weinig bomen kunnen de nesten soms op minder dan 100 m van elkaar worden gebouwd. Is het bos te dicht, dan zijn er geen Rode Wouwen. Met hun lange vleugels hebben Rode Wouwen ruimte nodig om te kunnen manoeuvreren.

Foto. Zwarte Wouwen (plus enkele Raven en een Aasgier) boven de vuilnisbelt van Caceres, augustus 1998 (Martijn de Jonge). *Black Kites (including several Ravens and an Egyptian Vulture) at the rubbish dump of Caceres in Spain, August 1998.*

Bedreigingen

Veranderingen in het landschap hebben een grote invloed op deze soort. De Rode Wouw jaagt in open gebied maar heeft hoge bomen nodig om een nest te bouwen. Ingrepen in het landschap, waarbij (soms maar enkele) bomen ruimte moesten maken voor landbouwgrond, hebben heel wat paartjes doen verdwijnen. Directe vervolging door de mens, vooral door uitleggen van vergiftigd aas, maar ook verkeer, afschot en hoogspanningsleidingen eisen een hoge tol onder Rode Wouwen en andere aaseters. Vooral het toenemende verschijnsel van uitleggen van vergiftigd aas door jagers, met als doel kleine roofdieren uit te schakelen, baart grote zorgen. Een landelijke anti-gifcampagne, inclusief steun van de jagersverenigingen, moet deze praktijken de kop indrukken (Woutersen 2000).

Overwinterraars

Overwinterende Rode Wouwen blijken een iets groter gebied te bezetten dan de broedvogels. Het aantal overwinterraars was veel hoger dan men eerder dacht: 54.000-62.140 vogels (eigen broedvogels niet meegerekend). De hoogste dichtheden werden gevonden vlak ten zuiden van de Pyreneeën (Aragón), in Salamanca en in delen van Kastilië. Opvallend is dat in enkele van de favoriete overwinteringsgebieden nauwelijks Rode Wouwen broeden. Dat is in de lage delen van de valleien van de Ebrovallei (Los Monegros) en de Duero. Hier is juist wel de

wegtrekkende Zwarte Wouw een talrijke broedvogel, zodat het er op lijkt dat de Rode Wouw in de winter zijn plek overneemt.

Voedsel

Rode Wouwen staan natuurlijk bekend als aaseters en diverse studies hebben dat ook bevestigd (Viñuela, Martí & Ruiz 1999, Sunyer & Viñuela 1994). Legale dumpplaatsen voor dood vee zijn er bijna niet meer in Spanje, maar bijna alle schapen worden in het land achtergelaten of komen, samen met varkens, op kleine dumpplaatsen in het land terecht. Echter, de Europese normen worden steeds beter nageleefd en dood vee wordt in toenemende mate begraven of vernietigd. Door de natuurbeschermers is een discussie op gang gebracht ten gunste van deze traditionele dumpplaatsen ('muladares') om de aaseters betere kansen te geven.

Maar het blijft niet bij aas alleen. Sommige lokale studies wijzen uit dat er bijna alleen aas wordt gegeten, vooral in de winter. Op andere plaatsen wordt echter wel degelijk gejaagd en kunnen muizen, konijnen en vogels een belangrijk deel van het menu uitmaken. Een recente studie in de Ebrovallei (braakballen) wees uit dat 60% van de biomassa hier uit deze prooi-soorten bestond (Serrano-Larraz 1999). Hagel in de wouwenbraakballen duidt erop dat de konijnen vaak aangeschoten zullen zijn geweest. Een relatief nieuw verschijnsel in Centraal-Spanje zijn plagen van de veldmuis *Microtus arvalis* of andere muizen zoals de Provençaalse woelmuis *Microtus duodecimcostatus*; op die plekken concentreren zich dan in de winter grote aantallen Rode Wouwen.

Eigen ervaringen

Het is een gelukkige omstandigheid te wonen in wat waarschijnlijk het rijkste rode wouwengebied ter wereld is. Misschien komt het omdat ik ben opgegroeid in het wouwen-arme Noord-Holland, maar het gaat nooit vervelen. Vooral in de winter zijn ze overal rond en boven de stad Huesca te zien, ook vanuit mijn werkkamer waar ik dit schrijf. Uit autotellingen, die ik samen met de lokale vogelwerkgroep ruim 10 jaar geleden uitvoerde, bleken de winterdichtheden hier de hoogste van Spanje te zijn, met een maximaal gemiddelde van 176 vogels per 100 km autoweg (de Juana, de Juana & Calvo 1989). We stelden toen ook vast dat de winterpopulatie in Los Monegros, het steppegebied onder Huesca, het tienvoudige was van de broedpopulatie. Het spectaculairst is de slaapplek die 8 km ten zuiden van Huesca ligt; er is er geen tweede zo groot (Woutersen & Platteeuw 1998). Regelmatig ga ik kijken als de 300-400 Rode Wouwen tegen een rode lucht komen aanvliegen, zich boven de slaapplek verzamelen en vliegcapriolen uithalen voordat ze zich in de bomen te rusten begeven. Soms zijn het er meer. Ik heb er maximaal 850 op één avond geteld, maar deze winter zijn het er een stuk minder. Ze hebben blijkbaar andere rivierbossen opgezocht; in de omgeving van Las Casas zijn het er in ieder geval niet meer dan enkele tientallen. De kans is echter groot dat ze volgend jaar allemaal weer zijn op de Las Casas-slaapplek zullen zijn.

De toekomst

Hoe zal het nu verder gaan met de Rode Wouw? We kennen nu het belang van Spanje voor deze soort en de problemen waarmee hij te maken heeft. Deelpopulaties blijven achteruit gaan. Het voorbeeld van Menorca, waar hij in 20 jaar van meer dan 100 naar 14 paar ging, is alarmerend en spreekt boekdelen. Het uitleggen van vergiftigd aas, elektrocutie en het verdwijnen van 'muladares' en vuilnisbelten zijn concrete en inmiddels bekende oorzaken van achteruitgang. Dit maakt tevens duidelijk dat bescherming binnen IBA's (Important Bird Areas) en natuurparken niet voldoende is. Alle inspanningen van SEO/BirdLife ten spijt zijn er maar heel weinig lokale beschermings- en educatieprojecten opgezet. Waarom? Volgens een van de coördinatoren van het onderzoek (Viñuela 1998) speelt mee dat de Rode Wouw onder de Spaanse natuurbeschermers en vogelaars niet zo'n populaire vogel is, misschien omdat het een aaseter is en nog talrijk ook. Als Nederlandse vogelaar kun je je dat moeilijk voorstellen, want voor ons is het een van de mooiste en populairste vogels.

Foto. Slaapplaats van Rode Wouwen bij Las Casas, 8 km zuidelijk van Huesca, februari 1999 (Martijn de Jonge). *Roost of Red Kites at Las Casas, 8 km south of Huesca, Spain, February 1999.*

Zelf mee willen maken?

Kees Woutersen, een Nederlandse vogelaar die in Spanje zijn domicilie heeft, organiseert met Natura Aragón vogelreizen in grote delen van Spanje, waaronder Extremadura, Gredos, La Mancha, Cabañeros, Ebro Delta, Monegros, Pyreneeën en Tarifa. Informatie van deze gebieden en de vogels die er voorkomen, komt uit de eerste hand. In 2001 zullen ook de Canarische eilanden op het programma staan. Voor wie meer wil weten: 072-5124031. Of bezoek: www.na.tiu.nl

Summary: Red Kites *Milvus milvus* in Spain

A survey of the Spanish population of Red Kites in 1994 revealed 3328-4044 breeding pairs, with high densities in the southern Pyrenees (Navarra/Aragón). Several regions showed a decline, as for example on Menorca (from 100 pairs 20 years ago to 14 nowadays), near Madrid and in Andalusia. Apart from negative habitat changes, poisoning incidents are increasing, especially during campaigns to eradicate small carnivores. Increasing hygiene, especially involving the loss of muladares (traditional open-air dump sites for dead animals), is also mentioned as a cause of decline. Locally, rabbits are an important prey item. Investigation of kite pellets showed that many rabbits must have contained lead-shot.

A large roost, normally involving 300-400 birds but with a maximum of 850 Red Kites, is described for Las Casas, 8 km south of Huesca.

Literatuur

- de Juana E., de Juana F. & Calvo S. 1989. La invernada de aves de presa (O. Falconiformes) en la Península Ibérica. In: Invernada de aves en la Península Ibérica. SEO, Madrid.
- Nicolai B. 1997. Red Kite *Milvus milvus*. In: Hagemeyer E.J.M. & Blair M.J. (eds.), The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance: 134-135. Poyser, London.
- Serrano-Larraz D. 1999 Alimentación del milano real (*Milvus milvus*) en el Valle del Ebro. Rocín, Seo-Aragón, 1995-1996: 107-112.
- Sunyer C. & Viñuela J. 1994. Variación temporal en los hábitos alimentarios del milano real durante la invernada en la Meseta Norte. Ardeola 41: 161-167.
- Viñuela J. 1998. Aves del año 1998: el Milano Real. La Garcilla 101: 20-21.
- Viñuela J., Martí R. & Ruiz A. 1999. El milano real en España. SEO/BirdLife, Madrid.
- Woutersen K. 2000 Antidoto: het programma tegengif. Spaanse natuurbeschermers op de bres voor aaseters. Vogeljaar 48: in prep.
- Woutersen K. & Platteeuw M. 1998. Atlas of the birds of Huesca. Kees Woutersen Publicaciones, Huesca.

Adres: c/Ingeniero Montaner 4-1-C, 22004 Huesca, Spanje (Tel/fax 00 - 34 974 212805, E-mail: woutersen@computerhuesca.es).